

**CIRCULAȚIA MONETARĂ ÎN MOLDOVA
ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI
AL XIV-LEA – SECOLUL AL XV-LEA**

Ion EREMIA

În procesul de evoluție a circulației monetare pe teritoriul Țării Moldovei este necesar să deosebim două nivele: monede străine și monede bătute în spațiul local.

Monedele străine le întâlnim în spațiul est-carpatic cu mult înainte de secolul al XIV-lea. Cât privește acest secol, pe teritoriul viitoarei Moldove, până la formarea statului se întâlnesc monede străine, în primul rând de proveniență din Regatul Ungariei, monede descoperite chiar în faza inițială a existenței Moldovei, la Baia. Relații comerciale cu Ungaria vor fi fost în perioada anilor 1347 – 1362-63, atunci când exista acea provincie Ungară de la est de munții Carpați, numită în actul maghiar din 1360, *terrae nostra Molduane*. Săpăturile arheologice de la Suceava și din alte orașe ale Moldovei au dus la noi descoperiri monetare.

Tezaurul de la Siret, îngropat prin a doua jumătate a celui de al VIII-lea deceniu al secolului al XIV-lea, descoperit în anul 1912, vine să comple-

teze imaginea noastră despre monedele care circulau în Țara Moldovei în doua jumătate a secolului al XIV-lea: *boeme, polone, muntene*, la care se vor adăuga, în secolul următor, și altele .

Data primei emisiuni monetare moldovenești este o problemă destul de discutată de specialiști, dar toți sunt de acord că aceasta s-a produs în timpul domniei lui Petru Mușat. S-a propus, vremea când a fost bătută prima monedă, intervalul dintre anul 1377 și ultimii ani de domnie a acestuia. Lipsa monedelor locale din tezaurul de la Siret, l-a determinat pe Ștefan S. Gorovei să concluzioneze că în perioada de până la 1379 „nu exista încă o monedă moldovenească”. Date noi, consideră același autor, ar putea oferi doar cercetarea mai atentă a tezaurilor descoperite deja. Totuși, crede Ștefan S. Gorovei baterea primei monede moldovenești trebuie pusă în legătură cu deschiderea drumului comercial moldovenesc.

Nu este elucidată nici problema suveranului care a acordat domnului Moldovei dreptul de a bate monedă. S-a indicat la regele maghiar Ludovic cel Mare, dar opinia a fost contestată destul de argumentat de Ștefan S. Gorovei.

Surse scrise din anul 1388 atestă că domnilor Moldovei le era cunoscută și „*rubla de argint francească*”, anume în această unitate bănească, trebuia acordat împrumutul regelui polonez Vladislav Jagiello de către domnul Moldovei Petru Mușat. Se consideră că sistemul monetar moldovenesc a avut la bază sistemul monetar al groșilor de Liov (Emil Condurachi) sau acea *sommo*, unitatea de greutate utilizată de coloniile pontice, Cetatea Albă, Chilia și Caffa (Octavian Iliescu, Ștefan S.Gorovei). Reieșind din această *sommo* și s-au făcut calculele respective, care au arătat că cele 3 000 de *ruble francești de argint*, constituiau cca 538 kg de argint sau 52 kg de aur. Această unitate de greutate *somme, суму*, cum apare ea în câteva documente moldovenești de limbă slavonă din secolul al XV-lea, a fost utilizată ulterior de domnul Moldovei Ștefan cel Mare. Spre exemplu, pe 25 ianuarie 1476 Ștefan cel Mare dădea mănăstirii Putna satul Șirăuți, “1 cădelniță, și încă 1 chivot, de argint și aurite de 13 *some*”, pe 1 iunie 1476 aceeași mănăstire primea de la domn “1 cădelniță de 12 *some*, de argint, și un chivot de 3 *some*”, iar prin actul din 29 iunie 1476 același destinatar primea de la domnie “1 cădelniță de 10 *some* de argint și aurită, de asemenea un chivot, de încă 3 *some*”.

Apare semnificativ faptul că pe parcursul secolului al XV-lea, documentele interne moldovenești, practic nu semnalează utilizarea monedei locale moldovenești.

Pentru desemnarea termenului de *bani*, în sensul unei sume de monede, era utilizat un termen slavon. Actele moldovenești de limbă slavonă conțin termenul general de *пинези*, tradus în românește cu termenul *bani*,

ceea ce semnifică nu o unitate bănească, ci o anumită sumă de monede. În cazul de față, actul din 5 iunie 1449, amintește suma de 800 *de zloți*, care, toți împreună sunt și *пунезу*. Actul din 27 octombrie 1452 amintește *zloții* (zlat turețkih) *turcești* (amintiți și în 1462, 1464 zolotâh turețkih).

Sursele documentare din secolul al XV-lea amintesc și *grivnele de argint*, termenul general fiind tot *пунезу* (bani). Actul din 20 ianuarie 1456 și 7 aprilie 1458 amintește simplu *grivne*, semnificând, probabil, aceleași grivne de argint.

În actul din 8 septembrie 1457 domnul Moldovei întărea mănăstirii de la Bistrița vămile din târgul Bacău, de la Tazlău și altele, morile mai din sus de Bacău, pe care călugării le-au întemeiat pe *bani* (*пунезу*) lor. Actul domnesc mai prevedea că nimeni dintre slujitorii domnești să nu se amestece în venitul mănăstirii „fie chiar pentru preț de un *groș*”. Actul din 23 februarie 1453 prin care oamenilor mănăstirii Iațco li se permite să se ocupe liber cu comerțul prin țară „iar vamă să nu dea nicăieri nici un *groș*”. Un alt document din 30 septembrie 1453 amintește de dania acordată mănăstirii Moldovița și de scutirea a trei care cu mărfuri de orice vamă. Nimeni, porunca actul domnesc, să nu i-a „chiar preț de o *jumătate de groș*”. În așa fel, *groșul* și *jumătatea de groș*, apar, după sensul în care sunt utilizați în aceste documente, drept *cea mai mică unitate bănească din Țara Moldovei*.

Deosebit de numeroase în actele moldovenești, sunt menționările *zlotului tătăresc*, amintit practic, în toate documentele care atestă operații de cumpărare-vânzare a satelor, moșiilor, prisăcilor și a altor bunuri materiale.

Uneori, sursele documentare amintesc pur și simplu *zlotul*, *zlotul turcesc*, *zlotul tătăresc*, *zlotul unguresc* – cu aceste monede se cumpără moșii și bunuri materiale, se plătește turcilor tribut, acești bani se dau de către domni mănăstirilor din țară și de peste hotare.

Ducați ungurești sunt amintiți o singură dată pe parcursul secolului al XV-lea anume în actul din 10 mai 1466.

În câteva acte din timpul lui Ștefan cel Mare, care nu s-au păstrat în original, dar în traduceri din secolul al XVIII-lea, apare *galbenul*, *galbenul tătăresc*, în una din traducerile actului din 7 iunie 1455 este reprodus termenul *zloți*, ceea ce atestă că acesta era termenul original al *galbenului*.

Rubla de argint (rubli srebra), fără specificarea frâncesc sau o altă precizare, de asemenea apare în secolul al XV-lea. Spre exemplu, în actul din 5 iunie 1449, o sumă de *ruble de argint*, se pun *zavescă* (era *taxa plătită pentru a împiedica redeschiderea unui proces*.) între Coste pârcălab și Gheorghe Heregariul, datoria celui de al doilea este de 800 *de zloți*. Ar reieși că *zlotul* are o valoare mai mare decât *rubla*. *Ruble de argint turnat*

(rubli litogo srebra), tot în calitate de *zavescă*, sunt atestate în actul din 7 septembrie 1452. De fapt, toate documentele din secolul al XV-lea, care indică *rubla de argint*, atestă că această unitate bănească era pusă numai *zavescă*. *Zavesca* este amintită pentru ultima dată într-un act din 26 august 1474, iar odată cu dispariția ei din surse, dispăre și menționarea *rublei de argint* din documentele moldovenești.

Pe 13 septembrie 1471 domnul Moldovei Ștefan cel Mare „a așezat un obroc bolniței noastre din sfânta noastră mănăstire de la Zugrafu” în mări-me de 500 de *aspri*.

În actul din 14 octombrie 1489, traducere germană după original, apar în calitate de monedă cu care se cumpără sate și părți de sate *zloții tătărești* și *zloții ungurești*. Editorii documentului însă, în preambulul actului amintesc doar *zloții tătărești*, ceea ce ar lăsa să se bănuiască că este vorba doar de *zloți tătărești*, traducătorul în germană a comis o eroare atunci când a tradus actul din originalul slavon.

Actul din 20 noiembrie 1499 atestă vânzarea unor sate și bunuri imobiliare și alături de *zloții tătărești* apar și *zloții ungurești roșii*. *Zloții tătărești* sunt utilizați în majoritatea covârșitoare a cazurilor.

Așadar, materialul documentar de la sfârșitul secolului al XIV-lea – secolul al XV-lea atestă că moneda locală moldovenească, practic, nu era utilizată pentru efectuarea tranzacțiilor comerciale cu sate, moșii și alte bunuri materiale. Întotdeauna s-a utilizat moneda străină, în special *zlotul tătăresc*.

Bibliografie:

Documenta Romaniae Historica, Vol. I-III, București, 1975-1980.

Fischer E., *Beitrag zur Münzkunde des Fürstenthums Moldau*, în: *Ja-hrbuch der Bukowiner Landes Museum*, 10, Czernovitz, 1901, p. 3-53.

Gorovei Ș.S., *Întemeierea Moldovei. Probleme controversate*, Iași, 1997.

Iliescu O., *Emisiunile monetare ale Moldovei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare*, în: *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1964.

Iliescu O., *Moneda în România 491-1864*, București, 1970.

Kirițescu C.C. și colaboratorii, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui, I*, București, 1964, 423 p.

Luchian O., Buzdugan Gh., Oprescu C.C., *Monede și bancnote românești*, București, 1977.

Nicolae E., *Moneda otomană în Țările Române în perioada 1451-1512*, Chișinău, 2003.